

FISZKA III – POSZCZEGÓLNE UMOWY MAJĄTKOWE MAŁŻEŃSKIE I ICH USTALENIA

Obowiązujące zasady dotyczą wszystkich niezależnie od wybranego małżeńskiego ustroju majątkowego i niezależnie od daty zawarcia związku małżeńskiego; mowa tu o „bezwzględnie obowiązującym ustroju podstawowym”, którego główne zasady są następujące:

- małżonkowie zobowiązani są wzajemnie wobec siebie do wierności, pomocy i wsparcia,
- małżonkowie ponoszą wspólnie koszty małżeńskie proporcjonalnie do swoich możliwości (wakacje, czynsze, rozrywki itp.),
- małżonkowie są odpowiedzialni solidarnie za koszty utrzymania gospodarstwa domowego (uiszczanie czynszu, opłat itd.) czy koszty edukacji dzieci (np. czesne, koszty leczenia itd.),
- bez zgody współmałżonka małżonek nie może zbyć nieruchomości będącej miejscem zamieszkania rodziny, nawet jeśli jest on jedynym właścicielem nieruchomości.

Niemniej jednak w niektórych przypadkach może okazać się korzystnym sporządzenie umowy majątkowej małżeńskiej albo w celu ustalenia ustroju prawnego, o którym mowa poniżej, albo w celu przyjęcia innego małżeńskiego ustroju majątkowego, który będzie najbardziej odpowiedni dla interesów przyszłych małżonków.

I – Ustawowa małżeńska wspólność majątkowa

Od momentu zawarcia związku małżeńskiego małżonkowie podlegają małżeńskiemu ustrojowi majątkowemu, tzn. zbiorowi zasad określających ich prawa i obowiązki. Jeśli nie dokonali uprzednio konkretnych wyborów, małżonkowie podlegają wspólności ustawowej ograniczonej do **dóbr nabytych**, nazywanej również „ustrojem wspólnotowym”. Ustrój ten dotyczy małżonków, którzy zawarli związek małżeński bez zawierania umowy majątkowej małżeńskiej po 1 lutego 1966 r.

Ustrój ten rozróżnia dwa rodzaje dóbr:

- **dobra o charakterze osobistym będące własnością** każdego z małżonków, zwane „majątkiem odrębnym”. Są to dobra nabyte przed zawarciem małżeństwa lub nabyte w trakcie małżeństwa w drodze dziedziczenia lub darowizny,
- **dobra nabyte odpłatnie w trakcie małżeństwa oraz dochody pochodzące z działalności zawodowej małżonków** (wynagrodzenia itp.), a także dobra wynikające z majątku odrębnego lub wspólnego (wynajem, odsetki od lokat). Jednakże w przypadku pożyczki lub poręczenia zawartych bez zgody współmałżonka wierzyciele małżonka dłużnika będą mogli dochodzić roszczeń jedynie z majątku odrębnego i dochodów tego małżonka.

Oдноśnie do zadłużeń

- **zadłużenia powstałe przed zawarciem związku małżeńskiego:** każde z małżonków ponosi wyłączną odpowiedzialność za długi zaciągnięte przed zawarciem związku;

- **zadłużenia powstałe po zawarciu związku małżeńskiego:** małżonkowie ponoszą za nie wspólną odpowiedzialność. Jeśli jedno z małżonków zaciąga dług, to małżonkowie ponoszą wspólną odpowiedzialność za to zadłużenie. W celu rozliczenia tego długu wierzyciel będzie mógł dochodzić roszczeń z majątku wspólnego i majątku odrębnego małżonka dłużnika, jednak nie z zysków i wynagrodzeń współmałżonka.

II – Poszczególne umowy majątkowe małżeńskie w prawie francuskim

W zależności od sytuacji rodzinnej i majątkowej małżonkowie mogą przedkładać jeden ustrój nad inny, wybierając jedną z podstawowych umów majątkowych małżeńskich poniżej:

- ustrój małżeńskiej rozdzielności majątkowej
- udział w majątku nabytym
- pełna wspólnota majątkowa.

Tym samym umowa majątkowa małżeńska umożliwia ustalenie podziału majątku, a także rozmaitych zasad zarządzania i administracji. Wszelka umowa majątkowa małżeńska zawierana jest w **drodze aktu notarialnego przed zawarciem związku małżeńskiego**. W przeciwnym razie małżonkowie muszą odczekać dwa lata od zawarcia związku, aby zmienić ustrój małżeński.

a) Ustrój wspólnotowy

- **Pełna wspólnota majątkowa**

Wszystkie składniki majątku niezależnie od ich pochodzenia są wspólne. Niezależnie od tego, czy są to dobra ruchome (suma pieniężna, konto maklerskie itd.), czy nieruchomości, czy zostały nabyte przed zawarciem związku, czy w trakcie małżeństwa.

W przypadku rzeczonyj umowy wszystkie obecne lub przyszłe zadłużenia, w tym zadłużenia sprzed zawarcia związku, są wspólne.

b) Ustroje rozdzielności majątkowej

- **Ustrój małżeńskiej rozdzielności majątkowej**

Ustrój małżeńskiej rozdzielności majątkowej odpowiedni jest dla małżonków, którzy mają odmienne sytuacje finansowe i nie chcą znaleźć się we wspólnocie majątkowej w stosunku do dóbr nabytych dzięki owocom ich pracy. Ustrój ten zdecydowanie zaleca się w przypadku, gdy jedno z małżonków prowadzi działalność gospodarczą, rzemieślniczą lub uprawia wolny zawód, gdyż rozdzielność majątkowa chroni tym samym majątek współmałżonka.

W zakresie zarządzania każde z małżonków zachowuje wyłączne prawo własności do majątku:

- który posiadało przed zawarciem związku małżeńskiego lub
- nabyło w trakcie małżeństwa nieodpłatnie lub odpłatnie
- obejmującego przychody, zyski i wynagrodzenia
- każde z małżonków osobiście odpowiada za swoje zadłużenie.

- **Udział w majątku nabytym**

Ustrój ten dotyczy równocześnie wspólnoty i rozdzielnosci majątkowej. Działa on w następujący sposób:

- rozdzielnosc majątku w trakcie małżeństwa: w trakcie małżeństwa małżonkowie pozostają w identycznej sytuacji, jak gdyby pobrali się w ramach ustroju rozdzielnosci majątkowej;
- podział owoców wzbogacenia się przy rozwiązaniu ustroju: przy rozwiązaniu ustroju (zgon, rozwód, zmiana ustroju) każde z małżonków uczestniczy w połowie wzbogacenia się współmałżonka: mowa tu o roszczeniu udziału. Roszczenie to określa się przez porównanie końcowego majątku (cały majątek należący do każdego z małżonków w dniu ustania ustroju) z majątkiem początkowym (majątek należący do małżonków w dniu zawarcia związku małżeńskiego i/lub nabyty w drodze darowizny lub dziedziczenia). W razie stwierdzenia wzbogacenia jest ono dzielone po połowie. Jeśli jednak stwierdza się zubożenie, to jedynie małżonek, którego to zubożenie dotyczy, sam ponosi jego konsekwencje.

III – Możliwe modyfikacje mające zapewnić małżonkom ochronę i korzyści

Korzyść małżeńska to zawarta w umowie majątkowej małżeńskiej klauzula, na mocy której małżonkowie przekazują sobie nawzajem część majątku wspólnego korzystniejszą aniżeli ta przewidziana pierwotnie w danym małżeńskim ustroju majątkowym. Korzyści małżeńskie istnieją więc jedynie w ramach ustroju wspólnotowego. Pozwalają one tym samym na odstępstwo od zasady, że wspólnota majątkowa dzielona jest po połowie między małżonków, umożliwiając:

- przekazanie jednego lub wielu składników majątku wspólnego przed podziałem;
- podział majątku wspólnego na nierówne części.

W ramach wspomnianych korzyści małżeńskich rozróżniamy:

- korzyści wchodzące w życie w trakcie małżeństwa (np. przyjęcie pełnej wspólnoty majątkowej);
- korzyści wchodzące w życie w momencie rozwiązania małżeńskiego ustroju majątkowego lub zgonu jednego z małżonków (np. klauzula o nierównym podziale).

W razie rozwodu korzyści są:

- nieodwołalne w przypadku korzyści małżeńskich wchodzących w życie w trakcie małżeństwa;
- odwołalne w przypadku korzyści uzgodnionych na przyszłość.

Najczęściej stosowanymi korzyściami małżeńskimi są:

- **Klauzula przekazania za indemnizacją:** w przypadku rozwiązania wspólnoty współmałżonek ma możliwość pierwszeństwa wyboru składnika majątku, którego wartość jest przypisywana do udziału małżonka beneficjenta. Jeśli wartość ta przekracza wartość udziału, małżonek musi przelać dzieciom różnicę, zwaną splatą.

Tym samym dzieci nie doznają krzywdy, zaś współmałżonek ma pewność, że dzieci nie będą mogły domagać się sprzedaży składnika majątku.

- **klauzula prawa przyznania spadkobiercy określonego składnika masy spadkowej:** umożliwia przekazanie współmałżonkowi ze wspólnego majątku przed wszelkim jego podziałem albo składnika lub składników majątku, albo sumy pieniężnej. Niezaprzeczalną zaletą jest fakt, iż małżonek beneficjent nie jest nic winien wspólnocie ani spadkobiercom.
- **klauzula nierównego podziału:** małżonkowie decydują, że podział majątku odbędzie się w innych proporcjach aniżeli te przewidziane prawem. Każde z małżonków odpowiada za wspólne zobowiązania proporcjonalnie do posiadanego udziału.
- **klauzula całkowitego przyznania własności:** pozostały przy życiu małżonek otrzymuje nie tylko połowę wspólnego majątku, która mu się należy, ale również drugą połowę – albo na własność, albo w użytkowanie.

Klauzulę tę można ustanowić na rzecz jednego lub obojga małżonków, jednak działa ona wyłącznie w przypadku rozwiązania wspólnoty przez śmierć. Jest ona często powiązana z ustrojem pełnej wspólnoty majątkowej.

- **klauzula wkładu do wspólnoty:** małżonkowie wnoszą jeden lub kilka składników majątku odrębnego do wspólnoty; składniki takie otrzymują wówczas status majątku wspólnego.
- **wspólnota dóbr nabytych:** w przypadku ustroju rozdzielności majątkowej małżonkowie mogą zawrzeć klauzulę „wspólnoty dóbr nabytych”, w której określą kategorię składników majątku nabywanych w trakcie małżeństwa.

Jak w przypadku ustrojów wspólnotowych małżonkowie posiadający rozdzielność majątkową mogą zawrzeć klauzule prawa przyznania spadkobiercy określonego składnika masy spadkowej lub nierównego podziału wspólnoty dóbr nabytych.

IV – Małżeński ustrój majątkowy na tle prawa międzynarodowego

W przypadku istnienia umowy majątkowej małżeńskiej

Jeśli takie jest ich życzenie, małżonkowie mają możliwość określenia przed zawarciem związku małżeńskiego oraz w drodze umowy majątkowej małżeńskiej prawa właściwego dla ich małżeńskiego ustroju majątkowego.

Ta zasada wolności małżonków ma swoje ograniczenia. I tak małżonkowie mogą wyznaczyć jedynie prawo państwa:

- którego obywatelstwo posiada jedno z małżonków lub
- na terenie którego znajduje się miejsce stałego pobytu jednego z małżonków lub
- na terenie którego znajdzie się miejsce stałego pobytu jednego z małżonków po zawarciu związku małżeńskiego.

W przypadku braku umowy majątkowej małżeńskiej

Określenie małżeńskiego ustroju majątkowego jest bardziej złożone. Odwołuje się tu do prawa, które małżonkowie w sposób dorozumiany wybrali do określenia swojego małżeńskiego ustroju majątkowego. Rozwiązania różnią się między sobą w zależności od tego, czy małżonkowie pobrali się przed 1 września 1992 r., czy po tej dacie.

• Małżonkowie, którzy zawarli związek przed 1 września 1992 r.

W przypadku małżonków, którzy zawarli związek przed tą datą, francuskie normy kolizyjne zachowują zasadę autonomii woli, tzn. prawa, które uznaje się za wybrane przez małżonków w sposób dorozumiany. Stosowanym kryterium jest tu pierwszy adres zamieszkania wybrany przez małżonków po zawarciu związku małżeńskiego. Ogólnie rzecz biorąc, wymaganym jest, aby pierwszy adres zamieszkania pełnił tę funkcję przez co najmniej 2 lata.

• Małżonkowie, którzy zawarli związek po 1 września 1992 r.

Zastosowanie mają postanowienia Konwencji haskiej z 1978 r.

W przypadku braku wyboru wyrażonego przez małżonków przed zawarciem związku prawem właściwym jest z zasady prawo obowiązujące w ich pierwszym miejscu stałego pobytu. W przeciwieństwie do prawa powszechnego Konwencja haska przewiduje automatyczną zmianę prawa właściwego w trzech przypadkach:

- jeżeli małżonkowie zamieszkają na stałe w państwie ich wspólnego obywatelstwa,
- jeżeli ponad dziesięć lat po zawarciu związku małżeńskiego mieszkają w danym państwie; w przypadku małżonków, którzy nie określili adresu stałego miejsca zamieszkania w tym samym państwie po zawarciu związku małżeńskiego (i których małżeński ustrój majątkowy podlegał w związku z tym prawu państwa wspólnego obywatelstwa) – jeżeli określą adres stałego miejsca zamieszkania w tym samym państwie,
- jeżeli określą adres stałego miejsca zamieszkania w tym samym państwie.

IV — Opłaty notarialne oraz opodatkowanie zmiany małżeńskiego ustroju majątkowego

Wynagrodzenie notariusza podlega uregulowaniom prawnym i określonym stawkom. Stawka jest jednolita i obowiązuje wszystkich notariuszy.